

Оксана Черевко

ШАРЛЬ ДЕ ГОЛЛЬ — СОЛДАТ ДВОХ СВІТОВИХ ВОЄН

Досліджується постать Шарля де Голля в контексті Першої та Другої світових воєн. Простежуються основні етапи його військової кар'єри, визначаються здобутки та пріоритети на шляху від солдата до генерала французької армії.

Ключові слова: Франція, воєнна кар'єра, Перша світова війна, маневрена війна, механізовані з'єднання, Друга світова війна, бліцкриг, рух Опору, операція «Оверлорд», Тимчасовий уряд.

«Останній великий француз» — так охарактеризував Шарля де Голля відомий англійський письменник-публіцист Чарльз Вільямс. Найпереконливішим підтвердженням цього може бути незмінний науковий інтерес до цієї складної, суперечливої, але, безсумнівно, однієї з найвеличніших політичних постатей ХХ століття.

Його життєве кредо вкладається в лаконічну і водночас вичерпну характеристику — глибока віра у високу місію своєї країни. У своїх мемуарах де Голль зазначав: «Франція лише тоді є справжньою Францією, якщо вона стоїть в перших рядах. Франція, позбавлена величчя, перестає бути Францією»¹. І хоча заслуги перед своєю батьківщиною вийшли далеко за рамки військової кар'єри, яку внаслідок багатьох причин обрав де Голль іще в юні роки, його образ в уяві прийдешніх поколінь ймовірно найбільше асоціюється з відданим солдатом, покликаним служити французькому народу. Цей статус в жодному разі не принижує тієї високої місії, яку Франція обрала для свого сина. Передусім де Голль опанував мистецтво служіння батьківщині, його народу саме на фронтах двох світових воєн, а згодом спромігся гідно його реалізувати на мирному фронті народження оновленої Франції, в період становлення правових, політичних, економічних та соціальних засад П'ятої республіки.

Шарль Андре Жозеф Марі де Голль народився 22 листопада 1890 р. в родині Жанни та Анрі де Голля в будинку дідуса по материнській лінії у Ліллі, великому промисловому центрі неподалік від бельгійського кордону та приблизно на відстані ста кілометрів від протоки Ла-Манш. Згодом батьки Шарля повернулися до Парижа, де мешкали у великому будинку на лівому березі Сени.

Родина де Голль належала до давнього дворянського роду, відзначалася глибокою прихильністю до католицизму, правими політичними

поглядами, гордістю за своїх предків, один з яких брав участь у поході Жанни д'Арк, іиший — у битві при Азенкурі, третій був секретарем у паризькому парламенті.

Батько Шарля — Анрі де Голль — викладач історії в єзуїтському коледжі в Парижі, мати — Жанна — вчителька літератури. Отримавши поранення під час франко-пруської війни, батько Шарля був перекоханим консервативним патріотом. У подружжя де Голль народилося п'ятеро дітей — дівчинка та четверо хлопчиків. Шарль — третя дитина. За словами матері, він був некерованим хлопчиськом, єдиним авторитетом для нього виступав батько. З дитинства він цікавився історією і залюбки слухав розповіді батька про події Столітньої війни, битви між Францією та Британією, епізоди недавніх франко-пруських баталій². Під впливом свого батька хлопчик виріс справжнім патріотом. Улюбленою розвагою для Шарля та його братів була гра в солдатики. Причому в цій дитячій грі він незмінно був «командувачем» французького війська. Під час щоденної молитви хлопчисько щоразу повторював «Боже, допоможи мені стати людиною, корисною для Франції».

На думку Ч. Вільямса, Шарль де Голль став уособленням провінційного суспільства Північної Франції XIX століття: суворість, католицизм, монархізм та націоналізм. У похилому віці, де Голль згадував, що дитиною його нічого так не хвилювало, як розповіді про страждання Франції, її слабкості та помилки, капітуляцію британцям біля Фашоди, про справу «Дрейфуса», соціальні та релігійні конфлікти в країні³.

Благородна бідність родини де Голль значно обмежувала для батька та його синів можливості кар'єрного зростання. При досить скромному виборі варіантів свого майбутнього Шарль привернув увагу до військової кар'єри.

У 1907 р. 19-літній юнак закінчив паризький єзуїтський коледж, деякий час вчився в Бельгії, а в жовтні 1910 р. розпочав навчання у престижній військовій школі Сен-Сірі, яка готувала командну еліту для французької армії. Маючи досить замкнений характер, у Шарля майже не було друзів у військовій школі. Він надавав перевагу читанню книг, зокрема, вивченню облаштування французької армії, підмічаючи кожний її недолік. У 1912 р. де Голль у званні молодшого лейтенанта успішно закінчив училище із характеристикою: «має великі здібності, енергійний, ретельний, самостійний та рішучий. Може стати чудовим офіцером»⁴. За рейтингом з 211 випускників він посів 15 місце і здобув право вибору між престижною кавалерією і багатостраждальною піхотою. Шарль обрав піхоту. За іронією долі, в майбутньому визначний політичний діяч Франції під час одержання офіцерського звання поклявся, що ніколи не буде займатися політикою.

Наприкінці 1912 р. молодий лейтенант прибув до 33 полку в Аррас, яким на той час командував полковник Філіпп Петен. Майбутній маршал Франції відіграв надзвичайно важливу роль у подальшій військовій та політичній кар'єрі Ш. де Голля. У 1919 р. Ф. Петен став заступником Вищої військової ради, в 1934 р. він був військовим міністром, у 1939 р. — французьким послом в Іспанії, а в 1940–1944 рр. очолював маріонетковий пронацистський уряд Віші.

Першу світову війну Шарль де Голль зустрів у званні лейтенанта. 5 серпня 1914 р. полк, у якому він служив, був направлений до кордону з Бельгією задля оборони лінії по річці Маас. Де Голль, як і його однолітки, був переповнений ентузіазму та впевненості в швидку перемогу. В листі до мами відчувається трагічна необізнаність, властива для перших місяців війни. Вже 15 серпня його було поранено у ногу. Проте через місяць Шарль повернувся на фронт. У січні 1915 р. де Голль вперше нагороджено Військовим Хрестом. А в березні поранено вдруге. Восени йому присвоюють звання капітана і призначають командиром роти. З червня 1915 по лютий 1916 р. 33-й полк часто перекидали з резерву на передову і навпаки. У цей період у капітана де Голля визріває вкрай критичне ставлення до політиків, нездатних професійно керувати ходом війни.

У 1916 р. в знаменитій битві під Верденом, відомій як «Верденська м'ясорубка», батальйон де Голля був практично знищений. За три дні боїв близько 60% полку було виведено з ладу. Опинившись із залишками своєї роти в оточенні, капітан де Голль повів солдатів у рукопашний бій, намагався розірвати кільце оточення. Серйозно поранений, він потрапив у полон на 32 місяці і перебував там до закінчення війни. Прагнучи повернутися на фронт, де Голль п'ять разів намагався втекти, але безуспішно. Його як вкрай неслухняного полоненого на два місяці саджають до карцера, де відсутнє штучне освітлення, забороняється читати, писати. За таких умов Шарль усвідомив, що єдиним виходом для нього є очікування закінчення війни. У таборах для військовополонених він вивчає німецьку мову, пильно стежить за подіями на фронтах. Худий, виснажений він тримається мужньо й гордовито. Де Голлю дають прізвисько «конетабля», тобто головнокомандувача французького короля.

У ітернаціональному таборі, де були зібрані «хронічні втікачі», де Голль знайомиться із 23-річним офіцером російської армії Михайлом Тухачевським, якого він навчав французької мови. За іронією долі вони ще раз зустріються у 1920 р. як противники, коли французький експедиційний корпус воюватиме проти Червоної Армії у Польщі⁵.

Перша світова війна завершилася в листопаді 1918 р. поразкою Німеччини і всіх полонених відпустили додому. Де Голль повернувся до Франції капітаном з двома нагородами: Військовим Хрестом та орденом

Почесного Легіону — найвищою нагородою Франції. У рідному місті його зустрічали батьки і три брати, які чудом вижили.

Оскільки більшу частину Першої світової війни де Голль провів у полоні, продовження професійної військової кар'єри виглядало для нього досить сумнівно. Проте саме в нелегкі місяці полону майбутній генерал набув рис характеру, які в подальшому відіграють непересічну роль особисто для нього та Франції. Сміливість, здатність тверезо оцінювати ситуацію, гідно сприймати невдачі і виносити з них важливі уроки. Найголовніше, що хвилювало полоненого де Голля, — це роздуми про природу війни та влади. На думку Ч. Уільямса, полон став його університетами, де він учився мислити фундаментально. За ці два роки бездіяльності розум де Голля сконцентрувався на серйозних проблемах, яким судилося стати сутністю його майбутньої кар'єри⁶.

Інтелектуальне зростання, фізичне загартування потребували від де Голля подальшої реалізації. І оскільки в мирний час військову кар'єру робити важко, він вирішив випробувати долю найманця. 4 квітня 1919 р. Шарль де Голль на рік підписав контракт щодо виконання обов'язків військового радника польської армії генерала Галлера. У серпні 1920 р. Польща поклала край спробі колишнього соратника де Голля по німецькому полону М. Тухачевського «прощупати» Європу щодо роздмухування пожежі світової революції⁷. Полякам удалося розгромити російські червоні війська під Варшавою. За польську кампанію де Голль одержав хрест Святого Венчеслава.

У січні 1921 р. у званні капітана Ш. де Голль повернувся до Франції. Із уроків, отриманих в Польщі, він виніс переконання в перевагах ведення маневреної війни із застосуванням танків. Причому, на думку де Голля, броньовані сили не повинні розпилятися, навпаки, зводитися в кулак. Окрім того, виняткового значення він надавав моральному чиннику безмежної відданості вояків — справі захисту батьківщини⁸.

Повернення до Парижа стало знаковою подією в особистому житті Шарля. У салоні своїх друзів він познайомився з Івонною Вандру. 7 квітня 1921 р. 30-річний капітан Шарль де Голль узяв шлюб з Івонною в кафедральному соборі Святої Діви в портовому містечку Кале на березі протоки Ла-Манш. У їхньому подружньому житті народилося троє дітей — син і дві доньки. Сина назвали Філіппом на честь Філіппа Петена. За тривалі роки Івонна пройшла з чоловіком рука в руку, поділяючи славу і забуття, триумф і наругу, вершини влади і самотність вигнанця.

Військова кар'єра для де Голля залишалася сенсом життя, тому у травні 1922 р. за підтримки маршала Петена він вступив до Вищої військової школи, яка була кузнею кадрів для Генерального штабу. Навчання в школі, згідно із загальною думкою слухачів, було однама-

нітним і нецікавим. Тридцятирічного капітана непокоїв консерватизм вищого командування у викладанні питань організації бойових дій на базі піхоти та переваг вогнєвої мощі, недопустимість дискусій щодо різних варіантів та форм ведення бою. Викладачі характеризували його як надто зверхнього, нестриманого в поведінці слухача, нездатного привчити до порядку підлеглих. За таких умов, розумові здібності де Голля відійшли на другий план і на випускних іспитах він отримав досить посередню оцінку, з якою категорично не погодився.

У липні 1925 р. Ф. Петен влаштував де Голля на службу в особистому штабі. Наступного 1926 р. де Голль розробив проект програми навчання у Вищій військовій школі. Зокрема, він продовжував заперечувати принцип оборонної позиційної війни, думку про те, що «лінія Мажіно» є достатньо надійною, натомість моторизація французької армії вважалася непотрібною.

Лише 1927 р., коли чимало його однокурсників стали полковниками, де Голлю присвоїли чин майора і призначили командиром 19 батальйону альпійських стрільків у Рейнській області. Вже тоді він передрікав анексію Австрії Німеччиною та вторгнення останньої до Польщі. На основі лекцій, прочитаних у Вищій військовій школі, де Голль написав дві книги: «На вістрі шпаги» (1932 р.) та «Армія майбутнього» (1934 р.). У них він доводив необхідність механізації армії, вирішальну роль танків та авіації у веденні воєнних дій, а також необхідність професійної підготовки солдатів. Проте ідеї де Голля не підтримував французький генералітет, представники якого виявилися неспроможними досягнути зміни в характері сучасної війни, та роль у ній танків як окремого мобільного виду озброєння. Водночас, правильність його суджень у подальшому довели німці, обравши в ході Другої світової війни тактику блицкригу.

У 1929 р. ускладнилися стосунки між маршалом Петеном та майором де Голлем, в результаті чого останній потрапив в офіційну опалу. Для нього це обернулося несподіваною можливістю більш сміливо й відверто відстоювати погляди, опозиційні воєнній доктрині маршала.

З 1931 по 1937 рік, перебуваючи на службі в секретаріаті національної оборони, де Голль вивчав та вдосконалював плани на випадок виникнення війни. Зокрема, розглядав проблеми забезпечення тилу, національної мобілізації, співвідношення воєнних ресурсів у Європі. У цей період він усвідомлює свободу вибору, осмислення взаємозв'язку політики і воєнних проблем, природи помилковості людських рішень. Таким чином, де Голль накопичував безцінний досвід виховання в собі майбутнього генерала⁹.

Тим часом міжнародна ситуація в Європі вкрай загострилася. У Німеччині на платформі націоналізму та реваншизму до влади прийшов

Гітлер, згодом країна вийшла з Ліги Націй і розпочала повним ходом озброюватися. У 1935 р. Саар за результатами референдуму повернули Німеччині. У цей час Б. Муссоліні захопив Ефіопію. У березні 1936 р. А. Гітлер ввів війська в Рейнську демілітаризовану зону і відновив у країні загальний військовий обов'язок. В Іспанії розгортається громадянська війна.

Де Голль пильно стежив за подіями, усвідомлюючи їхню небезпеку для Франції та світу. Особисті риси характеру перешкождали його швидкому кар'єрному зростанню. Навіть прихід у Франції до влади уряду Народного фронту в 1936 р. не посприяло присвоєнню йому чергового звання полковника. Лише в листопаді 1937 р. 47-річний полковник де Голль одержав наказ про командування 507-м танковим полком у Меці. Його призначення було прокоментоване новим воєнним міністром генералом Мореном: «Ви спричинили нам багато проблем своїми паперовими танками. Подивимося, як ви справитеся з металевими»¹⁰. Невдовзі полк де Голля став зразковим, а його командира назвали «полковник Мотор». У 1938 р. де Голль видав книгу «Франція і її армія», і хоча вона була присвячена маршалу, через неї відбувся остаточний розрив між де Голлем і Петеном.

Наприкінці 1930-х років теорія танкової війни цілковито заповонила думки де Голля. З песимізмом він споглядав введення німецьких військ до Рейнської демілітаризованої зони, без будь-якого супротиву з боку Франції, згодом рішення Мюнхенської конференції про поділ Чехословаччини за участю французького прем'єра Е. Даладьє. Всі ці події підтверджували нагальність тверджень де Голля щодо необхідності тотальної реорганізації державної політики щодо забезпечення оборони Франції.

За день до початку Другої світової війни де Голля призначили командувачем танковими військами 5-ї армії в Ельзасі.

З вересня 1939 до травня 1940 р. на Західному фронті тривала так звана дивна війна. Уряди Британії та Франції продовжували політику умиротворення нацистської Німеччини, намагаючись спрямувати агресію Гітлера на Схід. З тривою де Голль стежив за розгортанням подій на польському фронті. Направляючи 80-ти впливовим політичним та військовим діячам меморандум «Про зростання ролі механізованих сил», де Голль попереджав про неминучість наступу німців із використанням великих механізованих з'єднань при підтримці авіації, що може стати невідворотною катастрофою для французької армії¹¹. Відповідь з боку французького воєнного командування на це застереження не надійшла. Нереалізованим для де Голля залишився шанс обійняти посаду воєнного міністра в уряді Рейно в березні 1940 р., оскільки його кандидатурі бракувало одного голосу в Національних зборах.

7 травня 1940 р. полковник де Голль прийняв командування 4-ю бронетанковою дивізією, яка ще перебувала на етапі формування. 10 травня 1940 р. війська фон Бока розпочали наступ на Францію, реалізуючи операцію під кодовою назвою «Удар серпом». Цим маневром командування вермахту зуміло замаскувати напрям головного удару через Ардени. Німецький бліцкриг, основна роль в якому відводилася танкам, виявився для розгубленої французької армії неочікуваним. Висока ефективність узгоджених танкових, повітряних та піхотних атак, про яку неодноразово говорив де Голль, була блискуче реалізована німецькими військами. У складі французької армії на початку війни було сформовано всього два танкових полки.

Коли танки німецького генерала Х. Гудеріана вирвалися на оперативний простір, протиставити їм у французькому генштабі було нічим. Де Голль як командир 4-ї бронетанкової дивізії 17 травня прийняв бій, але в його розташуванні налічувалося всього 150 танків, причому не всі вони були оснащені радіозв'язком. В умовах загального відступу та паніки дивізія де Голля спромоглася протягом 17–19 травня нанести три успішних удари по південному флангу німців і примусити відступити танкову групу фон Лееба. По суті це було єдиним успіхом французів протягом усієї кампанії.

25 травня де Голлю присвоїли звання бригадного генерала. На нього покладалося вкрай важливе і водночас ірреалістичне завдання — перекрити німецьким танкам дорогу на Париж. Тоді, коли генерал де Голль безперестанно маневруючи домагався часткових успіхів, французька армія тікала на південь, а військову кампанію було безнадійно програно¹². У цей час де Голля призначають заступником міністра оборони. На цій посаді він негайно прибув до Парижа, де відбулася його зустріч із прем'єр-міністром Полем Рейно. Він запропонував прем'єру негайно вжити заходів для того, щоб перекинути на північ Африки якомога більше сил і коштів і звідти продовжувати боротьбу за Францію.

9 травня генерал де Голль прибув до Лондона задля узгодження спільних дій із британським прем'єр-міністром В. Черчіллем. Зустріч останнього з представниками уряду агонізуючої Франції завершилася безрезультатно. Спроби Черчілля умовити французів продовжувати опір були підтримані лише генералом де Голлем, у той час, коли маршал Петен уже як прем'єр-міністр звернувся до Німеччини з пропозицією про укладення миру.

Вилетівши до Британії, де Голль 18 червня в день річниці битви при Ватерлоо в ефірі британського радіо, яке транслювалося на територію Франції, звернувся до співвітчизників зі своїм знаменитим радіовиступом, в якому закликав усіх французів до активного супротиву нацистській

окупації, створення організації «Вільна Франція» і закінчував словами: «Щоб не трапилось, вогонь французького опору не повинен згаснути і не згасне»¹³. Після цієї промови кабінет Петена заочно присудив де Голля до смертної кари за дезертирство.

22 червня 1940 р. в Комп'єнському лісі, у колишньому штабному вагоні маршала Фоша, Франція капітулювала. Петен сформував пронацистський маріонетковий уряд у невеличкому містечку Віші на півдні Франції. Патріотично налаштовані французи у відповідь на заклик Генерала розпочали створення руху Опору, а де Голль почали називати «Людиною 18 червня». Для них він згодом став символом мужності й нескореності французького народу. Його заклик: «Спільна боротьба за спільну батьківщину!»¹⁴ стала символом французького руху Опору. Генерал усвідомлював, що поки країна перебуває під окупаційною владою, ключові рішення прийматиме вона. Режим Віші визначався як суверенний, водночас безвладний. Однак США на перших порах не збиралися відмовлятися від відносин з маріонетковим режимом. Де Голль закликав військових Франції не виконувати накази окупаційної влади.

28 червня 1940 р. уряд В. Черчілля заявив про визнання Шарля де Голля незалежним лідером та представником руху «Вільна Франція», яка згодом стала членом антигітлерівської коаліції¹⁵.

Разом з тим, на початку липня 1940 р. за наказом Черчілля англійська середземноморська ескадра знищила французький флот, задля запобігання передачі його під керівництво маріонеткового режиму Петена, що надовго посварило колишніх союзників. І хоча їхні відносини і надалі залишалися вкрай складними і суперечливими, британський прем'єр у своїх мемуарах неодноразово зазначав своє захоплення величезною силою генерала де Голля¹⁶.

Останній у свою чергу закликав Французьку імперію продовжувати боротьбу на боці Британської імперії проти Третього рейху. Заради цього Генерал незмінно звинувачував режим Віші у зраді національній державі. Водночас з патріотичних почуттів де Голль не дозволяв британцям претендувати на частину Французької імперії. На його думку, велич, сила і єдність вільних французів у час важких випробувань полягала в нетерпимості до компромісів за рахунок інтересів Франції¹⁷.

У червні 1941 р. після нападу Німеччини на СРСР режим Віші розірвав дипломатичні відносини з Радянським Союзом. У свою чергу де Голль заявив, що «оскільки росіяни ведуть війну проти німців, ми безумовно з ними». У відповідь радянський уряд у вересні 1941 р. після створення де Голлем Французького національного комітету визнав Генерала «керівником усіх вільних французів», що по суті означало практично встановлення дипломатичних відносин. У подальшому, усвідомлюючи важ-

ливість підтримки Франції з боку Радянського Союзу, де Голль ініціював створення французької військової частини на Східному фронті — ескадрильї «Нормандія-Німан», яка провела 869 боїв, збила 273 ворожих літаки¹⁸. У грудні 1944 р. у Москві відбулася офіційна зустріч де Голля з Й. Сталіним. 10 грудня відбулося підписання радянсько-французького договору про союз і взаємодопомогу. Згодом у своїх мемуарах Генерал зазначав, що Сталін поводив себе як відмінний актор. Наприкінці зустрічі побажав де Голлю удачі і висловив задоволення від спілкування з людиною, яка на його переконання «знає, чого прагне, навіть якщо її погляди не збігаються з моїми»¹⁹. І хоча, за очі, Генерал вкрай негативно оцінював Сталіна і його режим, тогочасна ситуація вимагала від нього зваженості й мудрості у стосунках з партнером по антигітлерівській коаліції, заради найсвятішої мети — спільної перемоги над Гітлером та його союзниками. До того ж загравання зі Сталіним надавали йому неабиякої ваги у переговорах із США та Великою Британією.

Досить суперечливо склалися стосунки де Голля і з американським президентом Рузвельтом, який критично сприймав Генерала за його зверхність, непоступливість та непередбачуваність, вбачаючи у ньому майбутнього диктатора і навіть пропонував відправити його губернатором на Мадагаскар.

У січні 1943 р. у Касабланці відбулася конференція країн-членів антигітлерівської коаліції, на якій було вирішено питання про висадку союзницьких військ на Сицилії та відкриття Другого фронту на півночі Франції. У ході конференції також обговорювалася проблема Північної Африки. Відбулася зустріч двох французьких генералів — де Голля і Жиро. І хоча західні союзники більше схилилися до кандидатури Жиро, як офіційного представника Франції на Півночі Африки, подальша діяльність де Голля схилила їхні симпатії на його бік. Створена ним у травні 1943 р. Національна Рада Опору висунула вимогу призначення де Голля главою Тимчасового уряду Франції в Алжирі. 3 червня того ж року було створено Французький комітет національного визволення (ФКНВ), на чолі якого стали де Голль і генерал Жиро. Поступово у французькому суспільстві сформувалося усвідомлення того, що саме генерал де Голль викликав довіру до себе як непохитний патріот, здатний очолити визволення країни від нацистів. З огляду на це, в листопаді 1943 р. де Голль став одноособовим французьким лідером. 26 серпня 1943 р. США, Велика Британія та СРСР де-факто визнали ФКНВ Тимчасовим урядом Франції.

Особливі випробування випали Генералу в період підготовки й здійснення операції «Оверлорд». Позиція де Голля щодо участі французьких військ в операції та умови про те, що влада на території визволеної Франції має беззастережно належати ФКНВ, була непохитною. Жодних

зазіхань чи претензій з боку головнокомандувача союзницькими військами американського генерала Д. Ейзенхауера, В. Черчілля чи французьких комуністів де Голль не допускав. Його позиція залишилася непохитною навіть тоді, коли в ніч з 5 на 6 червня 1944 р, в день відкриття другого фронту Черчілль погрожував Генералу депортацією з території Британії²⁰.

6 червня 1944 р. союзницькі війська розпочали висадку в Нормандії. Де Голль виступив по радіо із зверненням до французів: «Франція, окупована протягом чотирьох років, але не переможена, готова взяти участь у боротьбі. Для її синів, ким би вони не були і де би вони не перебували простим і священним обов'язком є боротьба усіма доступними засобами»²¹. Одночасно у 40 французьких департаментах на заклик де Голля розпочалося національне повстання.

25 серпня вояки «Вільної Франції» отримали можливість здійснити стрімкий ривок і визволити Париж. Генерал де Голль організував парад перемоги, за яким спостерігало близько двох мільйонів французів. Ця подія стала тріумфом Франції і особисто генерала де Голля. У своєму виступі в паризькій ратуші він зазначав: «Париж визволено своїм власним народом!... Ворог похитнувся, проте його ще не розбито... Ми готові продовжувати боротьбу до повної і остаточної перемоги... Нація усвідомлює, що для її остаточної перемоги, відновлення, величі необхідно, щоби всі сини й дочки Франції йшли вперед у братському єднанні, міцно взявшись за руки до остаточної перемоги»^{22 22}. Титанічних зусиль вартувало де Голлю-вигнанцю повернутися на батьківщину переможцем.

Наступного дня Ейзенхауер повідомив: «Мені довелося мати справу з Французьким комітетом національного визволення як з реальною владою Франції, яка візьме на себе керівництво й відповідальність за керівництво визволеними регіонами країни»^{23 22}. У результаті перемовин із американцями де Голль отримав дві американські дивізії для наведення порядку та обмеження впливу на подальший перебіг подій французьких комуністів, які не спромоглися вести боротьбу за владу одночасно з де Голлем та американцями.

Протягом двох місяців після визволення Парижа генерал відвідав провінції, в яких бачив змучений війною народ, що прагнув оновлення Франції.

У вересні 1944 р. в країні було створено Тимчасовий уряд, до якого ввійшли: два комуністи, три соціалісти, чотири радикали, три католики, вісім членів довоєнного парламенту. Його діяльність розпочалася з чистки державного апарату від колабораціоністів. Зокрема, до страти засуджено 2 тис. осіб. Було засуджено до страти Петена і Лавалю. Проте Маршала Петена де Голль помилював. Вочевидь, пам'ятаючи роки

особистої дружби, замінив смертельний вирок довічним ув'язненням. Ймовірно поважний вік (89 років) колишнього вчителя відіграв в цьому не останню роль.

Однією з найважливіших проблем для де Голля залишалося відновлення високого авторитету Франції на міжнародній арені, забезпечення для неї права участі у повоєнному переоблаштуванні світу. СРСР категорично відмовився поступитися на користь Франції частиною своєї окупаційної зони в Берліні. Після досягнення компромісу французькій стороні була виділена зона тільки за рахунок англійського та американського секторів. В. Черчилль на Ялтинській конференції антигітлерівської коаліції в лютому 1945 р. наголошував на тому, що Франція виступає невід'ємною частиною повоєнного світового устрою та європейської стабільності^{24 23}. На жаль, для де Голля ця заява британського прем'єр-міністра обмежилася декларацією. Францію практично усунули від процесу схвалення рішень на конференціях антигітлерівської коаліції з проблем повоєнного переоблаштування Німеччини та Європи. Разом з тим, французький генерал де Тасіньї 8 травня 1945 р. брав участь у підписанні Акта капітуляції Німеччини, на Потсдамській конференції Францію включили до Ради міністрів іноземних справ, згодом вона стала однією із постійних членів Ради Безпеки ООН. Неабияка заслуга в лобюванні французьких інтересів на міжнародній арені належить де Голлю.

Водночас Генерала дуже турбувало неухильне зростання в країні авторитету лівих політичних сил, зокрема комуністів і соціалістів. З огляду на недовіру до них, де Голль був послідовним прихильником широких повноважень державної виконавчої влади, що мала забезпечити в країні внутрішньополітичну стабільність.

У жовтні 1945 р. у Франції відбулися вибори до парламенту. Їх результати стали великим розчаруванням для генерала. 152 мандати отримали комуністи, 142 — соціалісти, 152 — народно-республіканський рух (МРП), 29 — радикали. У листопаді Установчі збори обрали де Голля главою уряду, до якого увійшли: 5 комуністів, 5 соціалістів, 5 членів Народно-республіканського руху (МРП), 6 деголлівців^{25 24}. Лідер комуністів М. Торез став заступником Генерала. Подібна розстановка сил в уряді позбавляла де Голля права проводити самостійну політику у найважливішій справі його життя — відродженні могутності Франції.

20 січня 1946 р. Шарль де Голль зібрав міністрів і заявив про свою добровільну відставку. Таке рішення далось йому нелегко. Перемогло усвідомлення того, що в умовах зростання прихильності французів до лівих політичних партій він не зможе консолідувати суспільство задля вирішення нагальних державних проблем, а, отже зведе всі зусилля

нанівець. П'ятдесят відсотків французів здивувало подібне рішення, 12 — висловили протест, 16 — схвально поставилися до нього. Сам же де Голль вважав неможливим керувати Францією, розколотою різними політичними позиціями. Він не бачив для себе ролі в тому, аби без достатніх повноважень очолювати безсилу державу.

16 червня 1946 р. Шарль де Голль здійснив іще одну спробу консолідувати французьке суспільство, переконати його в необхідності сильної виконавчої влади як невід'ємної умови швидкого відродження Франції. Цього дня він виступив у містечку Байє, з якого розпочалося відродження Франції після відкриття Другого фронту. Генерал запропонував свій проект французької конституції: широкі повноваження президента, обмеження влади парламенту і політичних партій. Водночас він рішуче відкинув звинувачення на свою адресу в диктаторських амбіціях як таких, що неприйнятні в здоровому демократичному суспільстві^{26 25}. На жаль, французи не спромоглися тоді почути застережень свого рятівника. Неухильне зростання авторитету і суспільних переваг СРСР як одного з головних переможців у Другій світовій війні породило значне політичне полівіння, яке злобно пожартувало з європейським народом, зокрема з французами.

Конституція Четвертої Республіки, схвалена у жовтні 1946 р., проголосила парламентську форму правління та широкі соціальні гарантії для французів. Розпочався 12-ти річний період в історії Франції, що супроводжувався неухильним зростанням політичної, економічної та соціальної нестабільності, загостренням колоніальної проблеми. З легкої руки одного із соратників де Голля, письменника Андре Мальро, він здобув назву періоду «переходу через пустелю».

Генерал де Голль не став провідником для свого народу в ці нелегкі дванадцять років існування Четвертої республіки. Втомлений солдат взяв тайм-аут, щоб зібратися з думками, осмислити пройдений шлях.

Послужний список де Голля як діючого солдата не був бездоганим. Свого часу він не став блискучим курсантом в Сен-Сіре, пропустив більшу частину Першої світової війни. У період між війнами показав себе розумним, проте дещо екзальтованим штабістом, схильним вказувати іншим, що робити, завжди відчував правду на своєму боці. Водночас, він продемонстрував відчайдушну хоробрість на полі бою. І головне — у нього не було страху перед обличчям смерті. Це почуття в багато разів перевершувала самопожертва заради захисту його Франції. Прямота, нетерпимість щодо людських слабкостей, особливо обману, виділяли його з військового оточення.

У результаті участі у польській кампанії де Голль раніше за своїх військових колег усвідомив сутність маневреної війни і наполегливо

відстоював на перекір військових авторитетів концепцію масованого використання танкових частин. Вражає наполегливість, з якою він захищав свої ідеї, навіть якщо вони ставили під загрозу його кар'єру перед самовпевненим французьким верховним головнокомандуванням. Перманентне протистояння з представниками вищого військового командування Франції виховали в ньому унікальні якості незламного цілеспрямованого патріота, здатного принести в жертву своє життя задля досягнення найвищої мети — величі Франції. Згодом солдат у званні генерала не зрадив своїм життєвим принципам у важкі роки випробувань Другої світової війни. Безсумнівна повага до воєнних якостей — дисципліни, хоробрості, рішучості, принциповості, безкомпромісності, самопожертви — і тепер не зрадили де Голлю. Ці якості характеризували його як відданого сина своєї батьківщини та її народу. А за своїм характером генерал, які б ролі він не виконував протягом життя, завжди насамперед залишався солдатом-переможцем, оскільки його віра у велич Франції в усі періоди життя була незламною, як і його патріотизм. За таких умов зрозумілим виглядає заповіт, за яким на могильній плиті вибито напис «Шарль де Голль», роки народження і смерті. Жодних титулів, посад, звань.

¹ Шарль де Голль. Мемуари надежд (1958–1962) / Пер. с фр. — М. — 2000. — С. 5.

² Knut Linsel. Charles de Gaulle und Deutschland 1914–1969. — Sigmaringen. — 1998. — С. 32.

³ Уильямс Ч. Последний великий француз. Жизнь генерала де Голля. Пер. с англ. — М. — 2003. — С. 14.

⁴ Арзаканян М.Ц. Шарль де Голль // Вопросы истории. — 1991. — № 2-3. — С. 38.

⁵ Уильямс Ч. Указ. соч. — С. 71.

⁶ Там само. — С. 62.

⁷ Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. — К. — 2011. — С. 130.

⁸ Шарль де Голль // 100 человек, которые изменили ход истории. — 2009. № 66. — С. 13.

⁹ Уильямс Ч. Указ. соч. — С. 93.

¹⁰ Там само. — С. 101.

¹¹ Трубайчук А., Шевченко В. Шарль де Голль. К. — 1997. — С. 21.

¹² Уильямс Ч. Указ. соч. — С. 81–82.

¹³ Шарль де Голль // 100 человек, которые изменили ход истории. — С. 13.

¹⁴ Шарль де Голль. Военные мемуары. Книга 2. Единство, 1942–1944. — М. 2003. — С. 32.

¹⁵ Арзаканян М.Ц. Указ. соч. — С. 42.

¹⁶ Черчилль У. Вторая мировая война. В 3-х книгах. Сокр. Пер. с англ. — М. — 1991. — С. 239.

¹⁷ Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Вказана праця. — С. 132.

¹⁸ Трубайчук А., Шевченко В. Вказана праця. — С. 31.

¹⁹ Шарль де Голль. Военные мемуары. — С. 456.

²⁰ Уильямс Ч. Указ. соч. — С. 320.

²¹ Шарль де Голль. Военные мемуары. — С. 463.

²² Фейс Г. Черчилль. Рузвельт. Сталин. Война, которую они вели, и мир, которого они добились. Пер. с англ. — М. — 2003. — С. 290.

²³ Там само. — С. 291.

²⁴ Тегеран, Ялта, Потсдам. Сборник документов. М. — 1970. — С. 164.

²⁵ Смирнов В.П. Новейшая история Франции. 1918–1975. — М. — 1979. — С. 239.

²⁶ Уильямс Ч. Указ. соч. — С. 396.

Исследуется личность Шарля де Голля в контексте Первой и Второй мировых войн. Прослеживаются основные этапы его военной карьеры, определяются достижения и приоритеты на пути от солдата до генерала французской армии.

Ключевые слова: Франция, военная карьера, Первая мировая война, механизированные соединения, Вторая мировая война, движение Сопротивления, операция «Оверлорд», Временное правительство.

The article studies Charl de Goll identity in the context of the World Wars I, II. The author traced main stages of his military career, achievements and priorities identified in the path from soldier to general of the French army.

Keywords: France, military career, World War I, mechanized formations, World War II, resistance movement, operation «Overlord», the Provisional Government.